

գասիբը... Դո՛ւք էք իմ մուսանս—էջ 7. հանելուկ. հիվ կամ
 քնչն է Մարգարի մուսանս:

2. Փ. ՄԱՍՍՈՆ. Նապաստակ Խեչանի վրեժխնդրութիւնը կամ ինքն քեզ
 օգնիր. զրոյց պատկերազարդ, Ֆրանս. փոխադրեց Լևոն Մելիք-Աղամանց. Թիֆ-
 լիզ 1905. էջ 57.

Ճիշտն ասեմ՝ վաղուց է այսպիսի հայաշունչ լեզուով
 գրուած մանկական գիրք չէր ընկել ձեռքս. թէև գրքի վրայ
 փոխադրութիւն է տպուած, բայց իսկապէս ինքնուրոյն աշ-
 խատութեան տպաւորութիւն է թողնում: Գրքի իւրաքանչիւր
 էջից բուն հայ լեզուի բուրմունքն է ստացւում. գեղեցիկ ոճեր,
 ժողովրդական բառեր, կոկ, պարզ դե իւրըմբռնելի նախադա-
 սութիւններ. այսպիսի յատկութիւնները գնահատելի են գրքերի
 և մանաւանդ մանկական ընթերցանութեան գրքերի համար:
 Այս մանկական զրոյցի բարոյականն է ինքնօգնութեան գա-
 ղաւիարը, որ շատ յարմար ընթերցանութեան նիւթ է մանա-
 ւանդ մեր ժամանակներում. միշտ ուրիշների յուսով ապրողը
 վերջը բոլոր ունեցածն էլ կկորցնի: Գրքի արտաքինն էլ հա-
 մապատասխանում է ներքին արժանաւորութեանը. տպուած
 է մաքուր, խոշոր տառերով և ընտիր թղթի վրայ. յաջող են
 նաև պատկերները:

3. ՅԱՐ. ՆՄԱՅԵԱՆ. Միենոյն՝ գողաղում... պատկեր. Թիֆլիս 1905 թ. էջ 16.

Վերջին տասնամեակի ընթացքում հայ ժողովրդի կրած
 սոսկալի տառապանքները, հայի ընակավայրը արեան հեղեղներով
 ծածկող գազանային արարքները, մի այնպիսի դրութիւն ստեղծե-
 ցին, որի առաջ նսեմացան մեր պատմագիրները և ձեռագիրների
 յիշատակարաններում նկարագրուած արիւնալի ու հոգեմաշ
 գոթադատութիւնները, հայութեան սև ճակատագրի միշտ և շա-
 բուրունակ կրկնուող պատահարները, ժողովրդական սարսափի
 ձր տեսակը մնաց, որ չկրեց բազմաչարչար հայութիւնը. կո-
 տորած, աւերում սով, հրդեհ, երկրաշարժ, երաշտ, մորեխ,
 խօլերա, բռնութիւն, բանտ, աքսոր... էլ հր մէկն ասեմ: Եթէ
 այս դառնութեան ու լեռնացած վշտի շրջաններում մենք տա-
 ղանդաւոր գրողներ ունենայինք, կարող էին իրենց անունն
 անմահացնել՝ իրական կեանքի արիւնաներկ դրամաները շա-
 բահիւսելով. բարթուղիմեան պատմական գիշերները մեր ներ-
 կայի լուկ ուրուագծերը կարող են լինել... Տարաբախտաբար

հայութեան միջավայրը տաղանդներ չէ արտադրում. ունեցել ենք և ունինք շատ թէ քիչ շնորհալի գրողներ, որոնք իրենց կարողութեան չափ նկարագրել են սոսկալի իրականութեան միայն թոյլ անգրագարձումները:

Վերջին սարսափների մի փոքրիկ միջադէպ է նկարագրուած «միևնոյն դադաղում» պատկերի մէջ. մեր ժողովրդական գրողների շարքն անցնող Յ. Նսայեանն իւր սովորական շտապ գրչով պատկերացրել է Բագուի աղէտներից մի էպիզոդ, որի էութիւնը հետեւեալն է. ծերունի գաղթական մշակը, որ իւր ժամանակին փախել է Տաճկահայաստանի կոտորածից, Բագուի հանգստարանում գերեզման է փորում՝ թուրքերի պիղծ ձեռքով մորթոտուած զոհերի համար. թաղուող դիակների մէջ ծերունին ճանաչում է իւր միակ երիտասարդ զաւակին և, ինքն էլ անշնչացած ընկնելով՝ թաղում է, միեւնոյն դադաղում, իւր իսկ փորած գերեզմանի մէջ:

Թէև նկարագրութիւնը պարզ և անպաճոյճ է, բայց տրպաւորութիւնը զօրեղ է, որովհետև գրուածքի բոլոր թերին լրացնում է ընթերցողի երևակայութիւնը: Այսուհետև երևի այսպիսի պատկերներ դեռ շատ կկարդայ բաղդից հալածուած թշուառ հայ ժողովուրդը:

4. Совѣщаніе учителей начальныхъ училищъ.—Перепечатано изъ газеты «Кавказъ».

Բաւական ժամանակից ի վեր Կովկասի դպրոցական գործը բոլորովին շեղուելով բնական ընթացքից՝ փոխանակ մանկավարժական սկզբունքներով ղեկավարուելու, միմիայն քաղաքական տեսակէտով էր առաջնորդուած: Այսպիսի թիւր դպրոցական սխտեմը հարկաւ լաւ արդիւնք ու հետևանքներ չէր կարող ունենալ. մի գեղեցիկ օր պէտք է երևան գար, որ այդ ճանապարհով՝ ձգտած նպատակի ճիշտ հակառակն է եղել արդիւնքը: Այդպէս էլ եղաւ. Կովկասի նոր նշանակուած նորինկայսերական մեծութեան տեղակալը տեսնելով տարրական դպրոցների այդ անմխիթար դրութիւնը և սխալ սխտեմի հետևանքները, անհրաժեշտ համարեց արմատական փոփոխութեան ենթարկել դպրոցական գործը և կրկին մանկավարժական հիմքերի վրայ դնել. նա հրամայեց, որ տարրական դպրոցներում ուսուցումը տեղի ունենայ սովորողների մայրենի լեզուով, իսկ ուսաց լեզուն ուսուցանուի մայրենի լեզուի օժանդակութեամբ. ուսանելէն զբաղիտութիւնը պէտք է սկսուի եր-